

ros épique aux changements des idéaux de l'homme. Et en parlant de la somme des éléments établis par voie de reconstitution, on ne peut oublier que leur importance dépassent le domaine de la génologie. Le tableau complet et suggestif dessiné par Michałowska nous incline à apercevoir l'essentiel de l'ancienne poétique polonaise (ou peut-être plus largement: de l'ancienne conscience poétique ou de l'ancienne connaissance de la poésie) dans la théorie génologique...

Et enfin quelques mots sur l'importance de l'étude de Michałowska pour les recherches d'histoire littéraire. On pourrait se contenter ici d'un lieu commun: aucun historien de la littérature ne peut actuellement être indifférent aux résultats acquis par la génologie. Mais l'essentiel est que le livre comprend une grande quantité de constatations toutes mûres précieuses pour l'historien de la littérature, qu'elle offre à celui-ci de bonnes directives de recherches. Comme on y distingue nettement, par exemple, le caractère novateur de l'humanisme de la Renaissance en comparaison avec le Moyen-Age. Combien — contrairement aux préjugés aprioriques — rapprochait le Baroque de la Renaissance. Et en même temps quel rôle important a échu — dans le domaine de la pensée théorique — non à la Renaissance qui s'est longtemps nourri des restes du Moyen-Age, mais justement au Baroque. Quelles suggestions précieuses pour le savant étudiant la littérature de la fin du Baroque se dissimulent dans les remarques sur la poésie artificieuse, et pour celui qui étudie l'ancienne idylle — des remarques sur l'interprétation allégorique de la bucolique.

Michałowska a pleinement épuisé le sujet auquel elle a consacré son livre. Et en même temps ce travail — ce qui constitue une qualité de plus de cette entreprise novatrice — elle fournit généreusement une vivante inspiration pour d'autres études. Citons seulement quelques exemples choisis. La théorie du *carmen polonicum* qui mérite une étude distincte se dessine curieusement. Les énoncés et les réflexions génologiques ne provenant

pas des poétiques «officielles», émis par les écrivains à l'occasion, en quelque sorte en marge de leur pratique poétique vaudraient la peine qu'on les ordonne systématiquement. Il pourrait s'avérer intéressant de comparer le canon des modèles d'espèces recommandés par la théorie au répertoire des oeuvres assimilées à la langue polonaise. Il faudrait avant tout soumettre la théorie génologique à une confrontation synchronique avec la pratique poétique. Parmi ce qui les unit, il faudrait distinguer les convergences et les dépendances, et dans le cadre de ces dernières — établir aussi les directions prises par les influences. Par contre, les divergences qui ne sont pas rares, devraient être considérées sur plusieurs plans, notamment ceux de la chronologie, de la hiérarchie et des propriétés des espèces. Et enfin les matériaux de sources eux-mêmes — surtout baroques, les poétiques scolaires manuscrites — retrouvées avec soin, réunies et exploitées par Michałowska, incitent à des recherches prochaines.

Le livre de Teresa Michałowska *La Théorie génologique vieille-polonaise* est donc un ouvrage fondamental pour les problèmes considérés, un ouvrage dont l'importance dépasse le domaine des questions vieilles-polonaises et de la génologie.

Jan Ślaski, Varsovie

Traduit par Michał Michdłak

Ulrich Broich, STUDIEN ZUM KOMISCHEN EPOS. Ein Beitrag zur Deutung, Typologie und Geschichte des komischen Epos im englischen Klassizismus 1680–1800. Bücherreihe der „Anglia“, Zeitschrift für englische Philologie, herausgegeben von H. Gneuss, H. Käsmann, E. Wolff und Th. Wolpers, Bd. 13. M. Niemeyer Verlag, Tübingen 1968, ss. 388.

W znanej i cenionej serii anglistycznej wyd. M. Niemeyera ukazała się obszerna książka U. Broicha poświęcona eposowi komicznemu okresu angielskiego

go klasycyzmu. Praca ta, mająca charakter gruntownej, opartej na szerokim tle porównawczym monografii, przynosi analizę tego ważnego gatunku literackiego, szczególnie w XVIII w., kiedy to epos komiczny (poemat heroikomiczny – por. w Polsce utwory I. Krasickiego czy T. K. Węgieńskiego) był nie tylko literaturą węższym tego słowa znaczeniu, lecz również „publicystyką” najwyższej klasy.

Monografia U. Broicha składa się z trzech części omawiających poszczególne etapy dziejów i ewolucji tego gatunku: cz. I – przedklasykistyczne formy epiki komicznej, cz. II – kryteria gatunkowe poematu heroikomicznego, cz. III – historia eposu heroikomicznego.

Kompozycja i układ monografii nacechowane są przejrzystością i systematycznością. Poszczególne części składają się z kilku rozdziałów prezentujących kolejno problematykę tytułową. Oto przegląd zawartości pracy wskazujący na szczegółowy zakres badawczych zainteresowań autora:

Cz. I: Włoski komiczny epos rycerski, epickie trawestacje, epos typu *Hudibrasa*.

Cz. II: Obraz ówczesnej rzeczywistości, epicki wystrój i modyfikacje rzeczywistości, naśladownictwo i parodia eposu, poemat heroikomiczny jako satyra, próba socjologicznej systematyki gatunku.

Cz. III: Typy poematu heroikomicznego i jego przedklasykistyczne wzory, *Le Lutrin* Boileau (*Pulpit*, 1674–1683) i pierwsza faza rozwoju gatunku, *The Rape of the Lock* Pope'a (*Porwanie pukla*, 1712–1714), naśladownictwo *Porwania* (druga faza, 1714–1745), *Dunciade* Pope'a (1728–1743), upadek poematu heroikomicznego (trzecia faza, 1745 – ok. 1800).

Pracę uzupełnia bardzo bogata i szczegółowa literatura przedmiotu (angielska, niemiecka i francuska).

Nas, rzecz jasna, interesuje przede wszystkim teoretycznoliteracka, genologiczna strona monografii i do niej ograniczymy nasze sprawozdanie.

Na szczególną uwagę zasługuje próba systematyki eposu komicznego (*comic epic*) zgodnie z genologiczną sytuacją w literaturze angielskiej omawianego okresu. Epos ten dzieli się na pięć odmian gatunkowych o różnym stopniu strukturalnej i konstrukcyjnej aktywności oraz literackiej żywotności. A oto owe odmiany:

1. Komiczny epos rycerski (*serio-comic romance, medley epic*), żywotny szczególnie we Włoszech XV–XVII w., np. *Orlando furioso*.

2. Epicka trawestacja komiczna (*epic travesty*), punkt szczytowy we Francji w latach 1640–1660, w Anglii zaś w latach 1660–1680), np. *Virgile travesti*.

3. Epos typu *Hudibrasa* Samuela Butlera (1663–1678) (*hudibrastic*), w Anglii w latach 1663 do ok. 1740, punkt szczytowy ok. 1710 r.

4. Poemat heroikomiczny (*mock-heroic poem*), w Anglii w latach 1680 do ok. 1800 r., punkt szczytowy ok. 1710–1745, np. *Rape of the Lock*, *Dunciade*.

5. Powieść komiczna, romans komiczny (*comic epic in prose*), w Anglii od 1742 r., np. *Joseph Andrews* Fieldinga.

Rozważania swe prowadzi autor nie jako dwutorowo, tzn. współczesny aparat terminologiczno-pojęciowy stale konfrontuje z ówczesnym systemem poetyki normatywnej. Jak z jego badań wynika, renesansowy epylion, stojący znacznie bliżej wielkiego eposu niż np. *mock-heroic poem*, w poetykach renesansu angielskiego nie był rozważany w powiązaniu z eposem. Tymczasem autorzy *mock-heroic poem* podejmowali pracę nad tym gatunkiem w szczerych intencjach epickich i traktowali go jako „prawowity” epos.

Przeprowadzona przez U. Broicha systematyka odmian gatunkowych komicznej literatury epickiej przede wszystkim na terenie literatury i poetyki angielskiej powiązana jest ściśle z włoską genezą gatunku oraz z poetyką i estetyką funkcjonującą we Włoszech od XV w. (autorzy i utwory: L. Pulci, *Morgante maggiore* – *Olbrzym Morgante*; M. Bojardo, *Orlando innamorato* – *Orland zakochany*; L. Ariosto, *Orlando furioso* – *Orland*

szalony; A. Tassoni, *La secchia rapita* — *Wiadro porwane*). Powiązania tego rodzaju wskazuje autor również z literaturą francuską: Boileau, Scarron.

Systematyka ta jest bardzo przejrzysta, gdy chodzi o jej podstawy genologiczne: epos rycerski, rycerski epos komiczny, trawestacja, epos heroikomiczny (gdzie trawestacji i przesunięciu przedmiotowemu ulega charakter bohatera eposu i cały „świat epicki”, por. polską „wojnę mnichów” czy też boje kotów i myszy), wreszcie — powieść.

Z genologicznego punktu widzenia interesujące jest zjawisko, które nazwać można kontaminacją struktur gatunkowych połączoną z wyraźnymi aspektami socjologicznymi. Rzeczywistość, pod której naciskiem lub auspicjami tworzył poeta, miała zdecydowany wpływ na

kształtowanie układów gatunkowych. Tak zatem z jednej strony widzimy strukturę naśladownictwa, parodii i satyry, z drugiej zaś wyraźne przetwarzanie rzeczywistości oraz jej częste zniekształcanie, przy czym wpływ rzeczywistości na kształt gatunkowy owej literatury komicznej jest zawsze wyraźny. Daje się to zauważyć szczególnie wyraźnie w prozie narracyjnej, nacechowanej silnym realizmem w kreśleniu obrazu świata i psychicznych sylwetek bohaterów z ich społecznymi uwarunkowaniami.

Monografia U. Broicha ma duże znaczenie zarówno dla badań historyczno-literackich, jak i teoretycznoliterackich nad eposem i epiką komiczną.

Jan Trzynadłowski, Wrocław